

**Н.Б. Проценко, к.е.н., доц.
А.Г. Проценко, студ. гр. ПІ-50**

Житомирський державний технологічний університет

Методичні аспекти визначення рівня економічної безпеки підприємства

Мета дослідження полягає у висвітленні методологічних аспектів визначення рівня економічної безпеки підприємства та специфіки механізму управління цим процесом. В результаті виконаного дослідження визначені основні показники що безпосередньо впливають на рівень економічної безпеки підприємства в нестабільному ринковому середовищі. Це дало змогу запропонувати інтегральний критерій рівня економічної безпеки підприємства на основі функціональних складових економічної безпеки. Запропонована схема розрахунку інтегрального критерію економічної безпеки підприємства. Розроблено алгоритм проведення функціонального аналізу складових економічної безпеки підприємства, що включає визначення структури негативних факторів по кожній функціональній складовій економічної безпеки, визначення заходів, що були вжиті підприємством до моменту проведення оцінки рівня його економічної безпеки та оцінка ефективності вжитих заходів з точки зору нейтралізації конкретних негативних факторів по кожній з функціональних складових, вироблення рекомендацій щодо усунення існуючих негативних впливів і запобігання можливим, оцінювання вартості кожного із запропонованих заходів щодо усунення негативних впливів. Запропонована методика визначення питомої ваги функціональних складових економічної безпеки підприємства. Встановлено, що величина інвестицій, необхідних для забезпечення економічної безпеки підприємства відповідно до дії внутрішнього блоку механізму забезпечення необхідного рівня економічної безпеки. Показано що мінімальний рівень економічної безпеки повинен забезпечувати прибуткову виробничо-господарську діяльність підприємства. Такий підхід до визначення економічної безпеки заснований на тому, що джерелом забезпечення економічної безпеки підприємства є прибуток одержаний в результаті взаємодії підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища, тобто в результаті дотримання інтересів підприємства. Чим вище рівень дотримання інтересів підприємства, тим більше величина прибутку, одержаного підприємством. Встановлення рівня економічної безпеки підприємства та їхня інтерпретація залежить від інтенсивності конкуренції в галузі, де діє підприємство. Така посилка ґрунтується на зробленому висновку: чим нижчий рівень конкуренції на ринку чи в галузі, тим вищий рівень економічної безпеки підприємства і, навпаки, чим вищий рівень конкуренції, тим нижчий рівень економічної безпеки підприємства, оскільки для дотримання беззбитковості необхідні інвестиції.

Ключові слова: економічна безпека підприємства; інтегральний критерій рівня економічної безпеки підприємства; функціональні складові економічної безпеки підприємств; інвестиції для підтримання необхідного рівня економічної безпеки.

Актуальність теми. Рівень економічної безпеки підприємства сприяє найбільш ефективному використанню корпоративних ресурсів підприємства, що виражається у найкращих значеннях показників прибутковості та рентабельності бізнесу, використанні основних і оборотних засобів підприємства, структури його капіталу, норми дивідендних виплат за цінними паперами підприємства, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства і перспектив його технологічного та фінансового розвитку. Тому визначення рівня економічної безпеки підприємства є першочерговим завданням кожного підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій на які спираються автори. Аспектом визначення рівня економічної безпеки присвячено публікації: Т.Г. Васильців [1], Т.Н. Гладченко [2], О.А. Грузина [3], Л.І. Донець [4], М.І. Зубка [5], Г.В. Козаченка [6], Т.М. Іванюти [7], І.В. Мутяна [8], І.В. Отенка [9].

Пропоновані авторами системи індикаторів не цілком задовільні і не дозволяють порівнювати різні підприємства за цією ознакою, оскільки оцінка рівня економічної безпеки може бути виконана лише на підставі експертних оцінок.

Метою статті є дослідження та розробка інтегрального показника рівня економічної безпеки підприємства.

Викладення основного матеріалу дослідження. Інтегральний показник рівня економічної безпеки підприємства має задовольняти таким умовам:

- наявність чітких фіксованих меж;
- зіставленість оцінок рівня економічної безпеки підприємств різних галузей;

- простота і доступність методики розрахунку, що базується на наявних облікових даних;
- універсальність методики розрахунку.

Найважливішою складовою економічної безпеки підприємства є фінансова. Її значущість не залежить від галузевої специфіки підприємства. Це обґрунтовується, насамперед, самою сутністю підприємства, тобто господарською діяльністю, яка спрямована на отримання максимального прибутку або підприємницького доходу. Крім того, саме фінансові результати та фінансовий стан підприємства характеризують його спроможність пристосовуватися до змін у зовнішньому середовищі та адаптуватися до існуючого ринкового механізму.

Процес забезпечення цієї складової економічної безпеки підприємства може бути визначений як сукупність робіт для:

- досягнення максимально високого рівня платоспроможності підприємства і ліквідності його оборотних коштів;
- моделювання найбільш ефективної структури капіталу підприємства;
- підвищення якості планування та здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства в усіх його напрямках стратегічного та оперативного планування й управління технологічним, інтелектуальним і кадровим потенціалом підприємства, її основними та обіговими активами з метою максимізації прибутку;
- підвищення рівня рентабельності бізнесу.

Таким чином, фінансова безпека підприємства може бути визначена як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості й рентабельності бізнесу, якості управління, використання основних і оборотних засобів підприємства, структури його капіталу, норми дивідендних виплат за цінними паперами підприємства, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства і перспектив його технологічного та фінансового розвитку.

Поточний рівень забезпечення економічної безпеки підприємства за фінансовою складовою оцінюється на підставі діагностики загроз негативних впливів на фінансову безпеку підприємства і можливих збитків, зазнаних підприємством у наслідок реалізації негативних впливів, а також існуючої на підприємстві системи аналізу і оцінювання кінцевих результатів його фінансово-господарської діяльності в розрізі забезпечення економічної безпеки підприємства.

Оцінювання поточного рівня забезпечення фінансової складової економічної безпеки підприємства здійснюється за декількома напрямками аналізу:

- аналіз фінансової звітності підприємства за результатами його фінансово-господарської діяльності (аналіз структури капіталу підприємства, його платоспроможності і фінансової стійкості, структури витрат, прибутків і рентабельності, заборгованості, інші напрями фінансового аналізу);
- аналіз конкурентних переваг і порівняльний аналіз із підприємствами-конкурентами;
- аналіз асортименту продукції, що випускається або реалізується;
- аналіз рівня і якості менеджменту підприємства; аналіз кваліфікації та інтелектуального потенціалу підприємства;
- аналіз поставок і клієнтури підприємства;
- аналіз ринку цінних паперів підприємства.

Підсумковим етапом оцінки поточного рівня економічної безпеки підприємства відносно її фінансової складової є етап оцінки ефективності діяльності підприємства та його відповідних підрозділів щодо запобігання можливих негативних впливів на фінансову складову економічної безпеки підприємства. Цей аналіз здійснюється за методикою оцінювання збитків, відвернутих чи яких зазнало підприємство внаслідок реалізації запланованого комплексу заходів щодо забезпечення економічної безпеки підприємства в цілому та її фінансової складової, зокрема.

Забезпечення фінансової складової економічної безпеки підприємства складається з таких стадій:

- аналіз загроз негативних впливів на економічну безпеку підприємства;
- оцінювання поточного рівня фінансової безпеки підприємства за основними напрямками аналізу, в тому числі фінансової звітності і фінансового становища підприємства, результатів його господарської діяльності;
- аналіз конкурентних переваг і розміщення підприємства на ринку на підставі оцінки та визначення технологічного і виробничого потенціалу підприємства, інтелектуального і кваліфікованого потенціалу персоналу підприємства, рівня менеджменту, якості виробничої, маркетингової, інноваційної та економічної стратегії, організаційної структури підприємства.

Основними складовими економічної безпеки підприємства є такі показники:

- коефіцієнт незалежності;
- коефіцієнт фінансової стійкості;

- коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів;
- коефіцієнт залучених довгострокових пасивів;
- коефіцієнт маневрування власними коштами;
- коефіцієнт оборотності матеріальних оборотних коштів;
- коефіцієнт нагромадження амортизації;
- загальний коефіцієнт ліквідності;
- коефіцієнт забезпечення власними коштами;
- коефіцієнт абсолютної ліквідності;
- інтелектуальне і кадрове забезпечення;
- рівень продуктивності праці;
- науково-технічне забезпечення;
- правове забезпечення;
- інформаційне забезпечення;
- екологічне забезпечення.

Оцінювання рівня економічної безпеки підприємства за всіма функціональними складовими на основі статистичних методів оброблення інформації надто ускладнена, оскільки більшість аспектів даної проблеми важко піддаються математичній формалізації, а деякі з них не піддаються зовсім. Проте важливість цієї проблеми для ефективного функціонування підприємства дуже велика, тому пропонується оцінювати рівень економічної безпеки підприємства на основі визначення сукупного критерію економічної безпеки підприємства, що розраховується на основі бачень кваліфікованих експертів за частковими функціональними критеріями економічної безпеки підприємства. Часткові функціональні критерії економічної безпеки підприємства по кожній з її складових розраховуються на основі оцінки збитків економічної безпеки підприємства і ефективності заходів щодо їх запобігання.

Формула розрахунку сукупного критерію економічної безпеки підприємства (СКЕБ):

$$\text{СКЕБ} = \sum_{i=1}^N K_i d_i, \quad (1)$$

де СКЕБ – сукупний критерій економічної безпеки підприємства;

K_i – значення часткових функціональних критеріїв економічної безпеки підприємства;

d_i – питома вага функціональних складових економічної безпеки підприємства;

N – кількість функціональних складових

$$\sum d_i = 1. \quad (2)$$

У таблиці 1 наведено схему, за якою розраховують сукупний критерій економічної безпеки підприємства.

Таблиця 1

Схема розрахунку сукупного критерію економічної безпеки підприємства

Показники	Функціональні складові							
	Фінансова	Інтелектуальна і кадрова	Техніко- технологічна	Політико- правова	Інформаційна	Екологічна	Силова	Усього
Значення часткових функціональних критеріїв ЕБП								
Частка значущості функціональних складових ЕБП								
Сукупний критерій економічної безпеки підприємства (СКЕБ)								

Частка локальних функціональних критеріїв економічної безпеки підприємства в сукупному критерії його економічної безпеки розраховується на підставі оцінки сукупних збитків по функціональним складовим.

Алгоритм проведення функціонального аналізу складових економічної безпеки підприємства містить:

1. Визначення структури негативних по кожній функціональній складовій економічної безпеки підприємства. Відокремлення об'єктивних і суб'єктивних негативних впливів.

2. Формування списку заходів, що були вжиті підприємством до моменту проведення оцінки рівня його економічної безпеки для усунення впливу негативних факторів. Такі списки заходів формуються по кожній з функціональних складових і по кожному негативному фактору всередині кожної складової. У випадку, якщо в минулому було вжито певні превентивні заходи з попередженням тих чи інших негативних впливів, їх також необхідно внести до списку заходів, навіть якщо негативні впливи, що очікувалися, так і не мали місця.

3. Оцінка ефективності вжитих заходів з точки зору нейтралізації конкретних негативних факторів по кожній з функціональних складових економічної безпеки підприємства. Оцінювання ефективності вжитих заходів може здійснюватися експертами, що проводять загальну оцінку економічної безпеки підприємства, або спеціально запрошеними лише з цією метою, на підставі оцінки відношення економічного ефекту, отриманого від реалізації заходів, що оцінюються, відверненого за допомогою цих заходів можливого збитку до сукупних витрат на реалізацію комплексу заходів і вартості зазаного збитку по функціональній складовій.

4. Визначення причин недостатньої ефективності заходів, запровадження з метою усунення негативних факторів, що вже виникли, і запобігання можливим, а також визначення відповідальних за низьку ефективність реалізації вжитих заходів.

5. Визначення переліку очікуваних негативних впливів. До цього списку включаються негативні впливи, які не вдалося усунути до даного моменту, і тому їхній вплив поширюється надалі, а також ті негативні впливи, що можуть з'явитися в майбутньому.

6. Вироблення рекомендацій щодо усунення існуючих негативних впливів і запобігання можливим.

7. Оцінювання вартості кожного із запропонованих заходів щодо усунення негативних впливів та визначення виконавців, відповідальних за реалізацію заходів, що пропонуються.

Для функціонального аналізу функцій використовується карта функціонального аналізу економічної безпеки підприємства.

Створення карти функціонального аналізу економічної безпеки підприємства дає змогу вирішувати одночасно сукупність найважливіших проблем забезпечення його економічної безпеки.

По-перше, оцінюючи значення фінансових збитків від очікуваних, реалізованих та відвернутих впливів, можемо отримати достовірне уявлення про масштаби потенційного, відверненого і зазаного підприємством збитку від сукупності негативних впливів на його економічну безпеку. Також через аналіз частки функціональних збитків у загальному сукупному збитку можна досить точно оцінити значущість функціональних складових економічної безпеки підприємства.

Схема розрахунку частки функціональних складових економічної безпеки підприємства на підставі аналізу функціональної структури збитків, розрахованих за картою функціонального аналізу економічної безпеки підприємства, наведена в таблиці 2.

Таблиця 2

Схема розрахунку частки функціональних складових економічної безпеки підприємства

Функціональні складові економічної безпеки підприємства	Типи збитків				
	Очікуваний	Відвернутий	Фактичний	Сукупність збитків	Частка сукупних збитків у розрізі функціональних складових
Фінансова					
Інтелектуальна					
Техніко-технологічна					
Політико- правова					
Екологічна					
Інформаційна					
Силова					
Загальний збиток					

Принцип розрахунку частки функціональних складових економічної безпеки підприємства на підставі аналізу збитків дає змогу визначити однорідний параметр дослідження важко вимірюваних іншими засобами функціональних складових економічної безпеки, і тому цей метод досить ефективний при оцінюванні функціональних складових економічної безпеки підприємства.

По-друге, на підставі карти функціонального аналізу фахівець має можливість оцінювати ефективність дій, що проводяться підприємством, з метою запобігання можливим і реальним негативним впливам. Ця оцінка здійснюється шляхом віднесення вартості конкретних заходів, спрямованих на відвернення збитків, і отриманих додаткових ефектів до витрат на реалізацію цих заходів і вартості зазнаних збитків, не зважаючи на запобіжні заходи. Таке оцінювання має здійснюватися в розрізі функціональних складових економічної безпеки підприємства на підставі даних карти функціонального аналізу, а також у розрізі структурних підрозділів підприємства.

При дослідженні та описі сутності функціональних складових економічної безпеки підприємства необхідно виділяти:

- найважливіші фактори, що впливають на стан функціональної складової;
- основні процеси, що впливають на забезпечення функціональної складової економічної безпеки підприємства;
- економічні індикатори, що відбивають рівень забезпечення

Питома вага економічної функціональної складової визначається по формулі:

$$\text{ПВФС} = \frac{З_{\text{від}}}{В + З_{\text{заг}}}, \quad (3)$$

де ПВФС – питома вага функціональної складової економічної безпеки підприємства;

$З_{\text{від}}$ – сукупний відвернутий збиток по складовій;

$В$ – сумарні витрати на реалізацію заходів щодо запобігання збиткам з даної функціональної складової економічної безпеки підприємства в періоді, що аналізується

$З_{\text{заг}}$ – загальний зазнаний збиток за даною функціональною складовою економічної безпеки підприємства.

Серед проблем оцінювання рівня економічної безпеки підприємства, які підлягають рішенню, насамперед, варто назвати такі:

- неповна визначеність складової економічної безпеки підприємства;
- наявність значних труднощів формалізованого опису динамічних властивостей підприємства з погляду забезпечення його економічної безпеки у взаємозв'язку з діями дестабілізуючих факторів;
- труднощі, пов'язані з визначенням складу оцінних критеріїв складової економічної безпеки, а також з їхньою градацією для різних рівнів безпеки;
- відсутність загально визначених вітчизняних методик оцінки рівня складової економічної безпеки підприємства, оскільки підходи, що отримали визнання в зарубіжній практиці, не завжди можна застосувати в умовах транзитивної економіки України;
- відсутність методики комплексного оцінювання рівня економічної безпеки підприємства з урахуванням усіх її складових. Ця проблема досить суттєва, оскільки рівні різних складових визначаються за різними шкалами, що утруднює їхнє зведення в єдиний комплексний показник.

Формально критерій оцінювання рівня економічної безпеки підприємства виглядає:

$$\text{Реб} = \frac{\text{БІП}}{\text{Кіп}}, \quad (4)$$

де БІП – бруто-інвестиції підприємства в році;

Кіп – інвестиції підприємства в І році, необхідні для забезпечення його економічної безпеки.

Чим ближче величина співвідношення до 1, тим вищий рівень економічної безпеки підприємства.

До складу бруто-інвестицій при розрахунку рівня економічної безпеки підприємства входять не тільки реінвестований прибуток Пр , і амортизаційні відрахування Ав поточного року, а й реінвестовані накопичення минулих років РНМР , а також реінвестований прибуток майбутніх періодів у формі банківських кредитів Кб , отриманих з метою реалізації заходів, визначених відповідно до змісту внутрішнього блоку механізму забезпечення економічної безпеки підприємства. Структура бруто-інвестицій підприємства має такий вигляд:

$$\text{БІП} = \text{Пр} + \text{РНМР} + \text{Кб} / (1 - \text{КС} : 100) - \text{Ав}, \quad (5)$$

де КС – кредитна ставка банку по довгостроковим кредитам;

Прелевантний прибуток;

РНМР – реінвестовані накопичення минулих років;

Кб – банківські кредити;

Ав – амортизаційні відрахування.

Рівень безпеки підприємства Іеб , визначається, відповідно до дії внутрішнього блоку механізму забезпечення економічної безпеки. У структурі інвестицій, необхідних для забезпечення економічної безпеки підприємства, варто виділити кошти, що спрямовуються на інвестиційну підтримку дотримання

інтересів підприємства при його взаємодії з найважливішими суб'єктами зовнішнього середовища на інвестиційну підтримку створення умов, які забезпечують економічну безпеку, відповідно до дії внутрішнього блоку розглянутого механізму.

Величина інвестицій, призначених для мінімізації витрат підприємств, може бути прийнята рівній величині інвестицій, призначених для усунення невідповідностей у використанні ресурсів. Інвестиції, призначені для усунення невідповідностей у використанні ресурсів, містять у собі ресурси, що направляються на заповнення нестачі і поповнення оборотних коштів, на поліпшення умов збереження матеріальних ресурсів, придбання окремих одиниць обладнання чи яких-небудь пристосувань до нього.

Інвестиції, призначені для фінансування розширення виробництва, визначаються відповідно до змісту відповідних інвестиційних проектів, а інвестиції, призначені для фінансування розширення сфери використання послуг організацій інфраструктури, залежно від передбачуваного обсягу послуг і ціни на ці послуги.

Таким чином, з метою забезпечення єдності методичної бази при проведенні розрахунків необхідних обсягів інвестицій доцільно виділити напрям інвестиційної підтримки умов забезпечення економічної безпеки підприємства, призначених для фінансування нововведень Ін, що реалізуються не тільки «під тиском» споживача, а й з метою підвищення ефективності виробництва.

Такий підхід зумовлений тим, що підвищення ефективності виробництва забезпечується на основі використання нової техніки і технології, а також нових видів матеріалів, практичне використання яких є частиною процесу адаптації підприємства до нововведень.

Визначення величини інвестицій, що направляються на підтримку нововведень, базується на основних положеннях портфельної теорії, відповідно до яких діяльність підприємства по реалізації нововведень як з метою підвищення ефективності виробництва, так і створення і зміцнення конкурентних позицій підприємства, передбачає більш ніж один проект прямих інвестицій. При цьому в результаті цілеспрямованого підбору таких проектів формується їхня сукупність, що називається портфелем нововведень. Таким чином, портфель нововведень являє собою сукупність проектів, реалізованих з метою формування чи зміцнення ринкових позицій підприємства, у тому числі й за рахунок підвищення ефективності виробництва, і спрямованих на забезпечення економічної безпеки підприємства. У сукупності нововведень варто розрізняти два їхні види - необхідні і достатні.

Необхідними є ті нововведення, без реалізації яких діяльність підприємства може виявитися безприбутковою, тобто воно втратить економічну безпеку. Виділення такого виду нововведень особливо актуальне для підприємств, що знаходяться на грані збитковості.

Достатніми варто вважати ті нововведення, з реалізацією яких можна буде забезпечити визначений рівень економічної безпеки.

Такий поділ нововведень зумовлений недостатністю інвестиційних ресурсів підприємства, що насамперед повинні направлятися на забезпечення економічної безпеки підприємства, а вже згодом – на забезпечення визначеного її рівня.

Для нововведень, розглянутих як необхідні, доцільно витримати ще один критерій – невеликий термін реалізації, бажано до одного року.

В Україні зараз відсутні офіційні методичні рекомендації з економічного обґрунтування нововведень з урахуванням сучасних особливостей інвестування, коли зважаються питання впровадження не тільки нової техніки, технології, автоматизації, а й соціально-економічні та організаційні питання, а також питання збереження навколишнього середовища.

При оцінюванні ефективності нововведень особливо акцентується увага на їхню прибутковість. Відповідно до зазначеного акценту необхідно дотримуватися таких умов:

- ефективність реалізації нововведень варто розглядати з позиції підприємства в цілому, незалежно від масштабу реалізації нововведення і масштабу підприємства;
- економічна доцільність реалізації нововведення визначається на основі співвідношення «прибуток/витрати»;
- розрахунки по визначенню прибутковості нововведення повинні здійснюватися в рамках одного року.

Після визначення всіх перерахованих складових можна встановити рівень економічної безпеки підприємства. Оцінка рівня економічної безпеки припускає не лише розрахунок кількісного показника і його якісну інтерпретацію в поточному році, а й прогнозну оцінку майбутнього рівня економічної безпеки підприємства, що визначається успішністю спроб підприємства підвищити ступінь дотримання його глобального інтересу – зростання обсягу продаж – на основі результатів дії механізму забезпечення економічної безпеки підприємства.

Рівень економічної безпеки підприємства оцінюється на підставі приведених положень, згідно з якими підприємство знаходиться в економічній безпеці, якщо його виробничо-господарська діяльність прибуткова. Рівень економічної безпеки підприємства визначається на основі запропонованого критерію,

що є співвідношенням величини бруто-інвестицій підприємства і величини ресурсів, необхідних для інвестиційної підтримки умов, що забезпечують економічну безпеку підприємства.

Такий підхід до визначення рівня економічної безпеки підприємства заснований на тому, що джерелом забезпечення економічної безпеки підприємства є прибуток, одержаний в результаті взаємодії підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища, тобто в результаті дотримання тією чи іншою мірою інтересів підприємства. Чим вищий рівень дотримання інтересів підприємства, тим більша величина прибутку, одержуваного підприємством.

Перш ніж визначати рівень економічної безпеки, необхідно встановити, чи знаходиться взагалі підприємство в стані економічної безпеки, тобто установити, чи здатне воно забезпечити просте відтворення капіталу. Виходячи зі зробленого твердження, підприємство знаходиться в стані економічної безпеки, якщо ним одержаний прибуток, тобто якщо воно здатне забезпечити просте відтворення капіталу. Відповідно до цього твердження спочатку визначається наявність у підприємства прибутку за минулий період (рік, квартал чи півріччя). Однак високі темпи інфляції у вітчизняній економіці потребують додаткових уточнюючих розрахунків, результати яких дозволять установити, чи дійсно підприємство знаходиться в економічній безпеці. Додаткові уточнюючі розрахунки по визначенню економічної безпеки підприємства зводяться до такого: різниця нарахованої амортизації і скоригованої її величини з урахуванням впливу інфляції необхідно зіставити з величиною чистого прибутку підприємства, спрямованого на реінвестування, оскільки неолік засобів на просте відтворення капіталу підприємства можна заповнити тільки за рахунок реінвестованого прибутку поточного року.

Виокремлення рівнів економічної безпеки підприємства і їхня інтерпретація залежать від інтенсивності конкуренції в галузі, де діє підприємство. Така посилка ґрунтується на зробленому висновку: чим нижчий рівень конкуренції на ринку чи в галузі, тим вищий рівень економічної безпеки підприємства і, навпаки, чим вищий рівень конкуренції, тим нижчий рівень економічної безпеки підприємства, оскільки для його підтримки необхідні значні інвестиції.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Застосування запропонованих критеріїв оцінки рівня економічної безпеки підприємства надають керівництву підприємств ефективний інструмент управління економічною безпекою що суттєво підвищить ефективність і конкурентоспроможність функціонування підприємств у нестабільному економічному середовищі, а також підвищить рівень поточного фінансово-господарського стану підприємств і перспективу їхнього технологічного та фінансового розвитку. Серед проблем оцінювання рівня економічної безпеки підприємства, які підлягають рішенню, насамперед, варто назвати такі: наявність значних труднощів формалізованого опису динамічних властивостей підприємства з погляду забезпечення його економічної безпеки і зв'язку з діями дестабілізуючих факторів; відсутність загально визначених вітчизняних методик оцінки факторів економічної безпеки підприємства, оскільки підходи, що одержали визначення в зарубіжній практиці, не завжди можна застосовувати в умовах транзитивної економіки України.

Список використаної літератури:

1. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємства України: стратегія та механізм зміцнення : монографія / Т.Г. Васильців. – Львів : Арал, 2008. – 384 с.
2. Гладченко Т.Н. Индикаторы экономической безопасности предпринимательской деятельности / Т.Н. Гладченко // Менеджер. – Донецк : ДонГау, 2009. – № 12. – С. 111–113.
3. Грунин О.А. Экономическая безопасность организации : учеб. пособие / О.А. Грунин, С.О. Грунин. – СПб : Минск : Питер, 2012. – 160 с.
4. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства : навч. посібник / Л.І. Донець. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
5. Зубко М.І. Економічна безпека суб'єктів підприємства : навч. посібник / М.І. Зубко. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 226 с.
6. Ковалев Д. Кількісна оцінка рівня економічної безпеки підприємства / Д.Ковалев // Економіка України. – 2000. – № 4. – С. 35–40.
7. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Г.В. Козаченко. – К. : Лібра, 2003. – 2008 с.
8. Іванюта Т.М. Економічна безпека підприємства : навч. посібник / Т.М. Іванюта. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 250 с.
9. Мунтян І.В. Економічна безпека України / І.В. Мунтян. – К., 1999. – 462 с.
10. Отенко І.В. Економічна безпека підприємства : навч. посібник / І.В. Отенко. – Х. : Вид.ХНЕХ, 2012. – 256 с.
11. Писаренко Б.А. Діагностика економічної безпеки функціонування промислових підприємств / Б.А. Писаренко, Н.Б. Проценко // Вісник ЖДТУ Економічні науки. – 2013. – № 3 (63). – С. 282–284.
12. Писаренко Б.А. Економічна діагностика / Б.А. Писаренко, Н.Б. Проценко. – Ж. : ЖДТУ, 2013. – 356 с.

References:

1. Vasylyciv, T.G. (2008), *Ekonomichna bezpeka pidpryemstva Ukrainy: strategija ta mehanizm zmicnennja*, monografija, Aral, L'viv, 384 p.
2. Gladcenko, T.N. (2009), «Indikatory jekonomicheskoi bezopasnosti predprinimatel'skoj dejatel'nosti», *Menedzher*, No. 12, DonGau, Doneck, pp. 111–113.
3. Grunin, O.A. and Grunin, S.O. (2012), *Jekonomicheskaja bezopasnost' organizacii*, Piter, SPB, Minsk, 160 p.
4. Doneck, L.I. (2008), *Ekonomichna bezpeka pidpryemstva*, Centr uchbovoi' literatury, Kyiv, 240 p.
5. Zubko, M.I. (2012), *Ekonomichna bezpeka sub'ektiv pidpryemstva*, Centr uchbovoi' literatury, Kyiv, 226 p.
6. Kovalev, D. (2000), «Kil'kisna ocinka rivnja ekonomichnoi' bezpeky pidpryemstva», *Ekonomika Ukrainy*, No. 4, pp. 35–40.
7. Kozachenko, G.V. (2003), *Ekonomichna bezpeka pidpryemstva: sumist' ta mehanizm zabezpechennja*, monografija, Libra, Kyiv, 2008 p.
8. Ivanjuta, T.M. (2009), *Ekonomichna bezpeka pidpryemstva*, Centr uchbovoi' literatury, Kyiv, 250 p.
9. Muntjan, I.V. (1999), *Ekonomichna bezpeka Ukrainy*, K., 462 p.
10. Otenko, I.V. (2012), *Ekonomichna bezpeka pidpryemstva*, Vyd.HNEH, Harkiv, 256 p.
11. Pysarenko, B.A. and Procenko, N.B. (2013), «Diagnostyka ekonomichnoi' bezpeky funkcionuvannja promyslovyh pidpryemstv», *Visnyk ZhDTU*, Serija *Ekonomichni nauky*, No. 3 (63), pp. 282–284.
12. Pysarenko, B.A. and Procenko, N.B. (2013), *Ekonomichna diagnostyka*, ZhDTU, Zhytomyr, 356 p.

Проценко Наталія Борисівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та підприємництва Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси

- управління продуктивності праці;
- економічна діагностика;
- економічна безпека підприємства.

Проценко Анжеліка Геннадіївна – студентка факультету інформаційно-комп'ютерних технологій Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- моделі управління інноваційними проектами в нестабільному економічному середовищі;
- автоматизовані системи управління підприємством.

Стаття надійшла до редакції 05.07.2018.